

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

درس تمهیدی فی الفقه الاستدلالی

کتاب الطهارة

سطح ۲

درس پانزدهم

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین امینی

آموزشیار: آقای مهاجری

مقدمه

وضو از جمله اعمالی است که نه تنها خود ، مطلوب پروردگار است بلکه شرط صحّت یا کمال بعضی اعمال دیگر نیز می‌باشد؛ از اینرو احکام آن مورد توجه خاصّ بوده و در کتاب طهارت مفصّل به آن پرداخته می‌شود. در درس گذشته مبطلات وضوء بیان شد و مستندات برخی از این مبطلات مورد بحث و بررسی قرار گرفت . در این درس نخست مستندات بقیه مبطلات وضوء بررسی می‌شود، سپس موارد وجوب وضوء پیلن می‌گردد و مستندات وجوب در آن موارد مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و در نهایت برخی از احکام مخصوص به وضوء ذکر می‌شود.

متن عربى

٤- و أما الانتقاض بخروج المنى فلصحيحة زرارة السابقة.

و أما الانتقاض بالجماع فلصحيحة ابى مريم : «قلت لابى جعفر عليه السلام: ما تقول فى الرجل يتوضأ ثم يدعو جاريتته فتأخذ بيده حتى ينتهى الى المسجد فإن من عندنا يزعمون أنها الملامسة فقال: لا والله ما بذلك بأس وربما فعلته و ما يعنى بهذا إلا الواقعة فى الفرج»

٥- و أما أن البلل المشتبه قبل الاستبراء هو بحكم البول، فللروايات ال حاكمة بانتقاض الطهارة او ببولية المشتبه كمفهوم صحيحة محمد بن مسلم : « قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَ رَجُلٌ بَالَ وَ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ مَاءٌ فَقَالَ يَعْصِرُ أُصْلَ ذَكَرِهِ إِلَى طَرْفِهِ ثَلَاثَ عَ صَرَاتٍ وَ يَنْتَرُ طَرْفَهُ فَإِنْ خَرَجَ بَعْدَ ذَلِكَ شَيْءٌ فَلَيْسَ مِنَ الْبَوْلِ وَ لَكِنَّهُ مِنَ الْحَبَائِلِ » متى يجب الوضوء؟

يجب الوضوء للصلاة الواجبة- ما عدا الصلاة على الميت- و للاجزاء المنسية، و لصلاة الاحتياط، و للطواف الواجب، و بالنذر و اخويه.

و المستند فى ذلك:

١- اما وجوب الوضوء للصلاة الواجبة فلاية الوضوء و ما دلّ من الاحاديث على أنه: «لا صلوة إلا بطهور»

٢- و اما عدم وجوبه فى المستثنى فلما يأتى عند البحث عنه.

٣- و اما وجوبه للأجزاء المنسية و صلاة الاحتياط فلأنهما جزء من الصلاة

٤- و اما وجوبه للطواف الواجب فلصحيح على بن جعفر عن أخيه عليه السلام: «... و سألته عن رجل طاف ثم ذكر انه على

غير وضوء. قال: يقطع طوافه و لا يعتدّ به»

٥- و اما وجوبه فى المورد الأخير فلو جوب الوفاء بالنذر و أخويه.

أحكام خاصة بالوضوء

من تيقن الحدث و شك فى الطهارة أو بالعكس بنى على الحالة السابقة. و من شك فى الطهارة بعد الصلاة بنى على صحتها و توضأ لما يأتى. و من شك فيها أثناءها و لم يكن محكوماً بالطهارة ظاهراً قطعها و استأنفها بعد الوضوء.

و من شك فى حاجبية الموجود أو وجود الحاجب قبل الوضوء أو أثناءه فلا بدّ له من تحصيل اليقين أو الاطمئنان بعدمه، و لو

كان بعده بنى على صحته

مستند باطل شدن وضوء بواسطه جنابت

یکی دیگر از نواقض وضوء جنابت است. جنابت به دو سبب محقق می شود:

الف: خروج منی

ب: جماع و لو اینکه منی خارج نشود.

مستند بطلان وضوء به واسطه خروج منی، صحیحه زراره است: «قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ وَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ مَا يَنْقُضُ الْوُضُوءَ فَقَالَا مَا يَخْرُجُ مِنْ طَرْفَيْكَ الْأَسْفَلَيْنِ مِنَ الدُّبْرِ وَ الذَّكَرِ غَائِطٌ أَوْ بَوْلٌ أَوْ مَنِيٌّ أَوْ رِيحٌ وَ الرَّوْمُ حَتَّى يَذْهَبَ الْعَقْلُ»^۱

و اما مستند بطلان وضوء به واسطه جماع صحیحه ابی مریم است . در این روایت ابی مریم از امام باقر علیه السلام در مورد فردی سوال می کند که با کنیزش ملاعبه می نماید و بیان می دارد که در نزد ما کسانی هستند که این را از مصادیق ملامسه می دانند - همان ملامسه ای که در آیه وضوء و آیه ۴۳ سوره نساء به آن اشاره شده است: «او لامستم النساء» و جزء مبطلات وضوء قرار داده شده است- و امام علیه السلام این مساله را نفی می نماید و منظور از ملامسه ای که مبطل وضوء است را جماع و مواقعه در فرج بیان می دارند. FG ۱

تطبیق

۴- و أما الانتقاض بخروج المنی فلصحیحة زرارة السابقة.

و أما الانتقاض بالجماع فلصحیحة ابی مریم: «قلت لابی جعفر علیه السلام: ما تقول فی الرجل يتوضأ ثم يدعو جاريتہ فتأخذ بیده حتی ينتهی الی المسجد فإن من عندنا یزعمون أنها الملامسة فقال: لا و الله ما بذلک بأس و ربما فعلته و ما یعنی بهذا إلا المواقعة فی الفرج»^۲

۴- اما باطل شدن وضوء به واسطه خروج منی با خاطر صحیحه گذشته زراره می باشد.

و اما باطل شدن وضوء بواسطه جماع به خاطر صحیحه ابی مریم است: «به امام باقر علیه السلام گفتم: در مورد مردی که وضوء می گیرد سپس کنیزش را می خواند و دستش را می گیرد (کنایه از ملاعبه) تا اینکه به مسجد برود چه می فرمائید؟ همانا در نزد ما کسانی هستند که خیال می کنند این از مصادیق ملامسه (در آیه او لامستم النساء) می باشد. پس فرمود: نه به خدا قسم آن اشکالی ندارد و چه بسا خودم هم آن را انجام دهم. مقصود آیه نیست مگر جماع در فرج».

Sco ۱: ۴: ۴۶

۱. نفس المصدر، باب ۲ من ابواب نواقض الوضوء، حدیث ۲.

۲. وسائل الشیعه، باب ۹ من ابواب نواقض الوضوء، حدیث ۴.

مستند باطل شدن وضوء بواسطه رطوبت مشتبّه

بیان شد که رطوبت مشتبّه قبل از استبراء در حکم بول می‌باشد و باعث باطل شدن وضوء می‌گردد. مستند این مساله مفهوم صحیحه محمد بن مسلم است. در این صحیحه امام باقر علیه السلام به این نکته اشاره می‌کند که اگر بعد از استبراء، مایعی از انسان خارج شود، در حکم بول نیست. مفهوم این عبارت این است که اگر قبل از استبراء مایع مشتبّهی از انسان خارج شود در حکم بول می‌باشد.

تطبیق

۵- و أما أن الببل المشتبّه قبل الاستبراء هو بحکم البول، فللروایات الحاکمة بانتقاض الطهارة او ببولية المشتبّه کمفهوم صحیحه محمد بن مسلم: « قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ رَجُلٌ بَالٌ وَ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ مَاءٌ فَقَالَ يَعْصِرُ أَصْلَ ذَكَرِهِ إِلَى طَرْفِهِ ثَلَاثَ عَصْرَاتٍ وَ يَنْتَرُ طَرْفَهُ فَإِنْ خَرَجَ بَعْدَ ذَلِكَ شَيْءٌ فَلَيْسَ مِنَ الْبَوْلِ وَ لَكِنَّهُ مِنَ الْحَبَائِلِ »^۱

۵- و اما اینکه رطوبت مشتبّه قبل از استبراء در حکم بول است به خاطر روایاتی است که به باطل شدن وضوء (بواسطه رطوبت مشتبّه) یا بول بودن رطوبت مشتبّه حکم می‌نماید مثل مفهوم صحیحه محمد بن مسلم: «به امام باقر علیه السلام گفتم: مردی ادرار نموده است و آبی با او نیست (چه کند؟) فرمود: پایین آلتش را سه بار به طرف بالا فشار دهد و سرش را بکشد پس اگر بعد از آن چیزی از او خارج شد، در حکم بول نیست و از زوائد بدن است».

Sc02: ۸: ۳۷

موارد وجوب وضوء

اصل وضوء گرفتن مستحب است ولی در مواردی واجب می‌شود:

- برای خواندن نمازهای واجب مثل نمازهای یومیه و آیات و... الا نماز میت.
- برای به جا آوردن اجزای فراموش شده نماز مثل سجده یا تشهد فراموش شده.
- برای خواندن نماز احتیاط مثل مواردی که فردی بین رکعات ۳ و ۴ شک نماید و نماز احتیاط بر او واجب شود.
- برای به جا آوردن طواف واجب مثل طواف زیارت و طواف نساء در عمره مفرده.
- نذر وضوء یا عهد و قسم برای انجام وضوء. ۲ FG

تطبیق

متی يجب الوضوء؟

يجب الوضوء للصلاة الواجبة - ما عدا الصلاة على الميت - و للاجزاء المنسية، و لصلاة الاحتياط، و للطواف الواجب، و بالندر و اخويه.

۱. نفس المصدر، باب ۱۱ من ابواب احكام الخلو، حديث ۲.

چه وقتی وضوء واجب می‌شود؟

وضوء برای نماز واجب - غیر از نماز بر م-یت- و برای اجزای فراموش شده نماز و برای نماز احتیاط و برای طواف واجب و به واسطه نذر و دو برادرش (عهد و قسم) واجب می‌شود.

Scot: ۱۳: ۴۳

مستندات موجبات وضوء

دو دلیل برای وجوب وضوء برای به جا آوردن نمازهای واجب وجود دارد:

الف: روایات فراوانی که نماز را مشروط به طهارت می‌نماید.

ب: آیه وضوء: «اذا قمتم الى الصلوه فاغسلوا...» که به افراد امر می‌کند که هنگام اقامه نماز وضوء بگیرید و امر ظهور در وجوب دارد؛ پس وضوء در هنگام نماز واجب واجب است.

اما مستند استثله نماز میت خواهد آمد و اجمالش این است که نماز میت در حقیقت نماز نیست بلکه نوعی دعا است و اطلاق نماز بر آن مجاز می‌باشد و لذا ادله ای که وضوء را برای نماز واجب می‌نماید، شامل نماز میت نمی‌شود زیرا موضوع این ادله نماز است و نماز میت همانطور که گفتیم حقیقتاً نماز نیست.

اما مستند وجوب وضوء برای به جا آوردن اجزای فراموش شده نماز و نماز احتیاط این است که اینها در حقیقت جزء نماز هستند و همانطور که بیان شد، برای به جا آوردن نماز و اجزای آن وضوء واجب می‌شود.

و اما دلیل وجوب وضوء برای به جا آوردن طواف واجب، صحیحه علی بن جعفر علیه السلام است که از امام موسی بن جعفر در مورد فودی سوال می‌نماید که طوافش را به جا آورده و یادش آمده که وضوء نداشته است و امام علیه السلام می‌فرماید: «آن طواف را قطع بنماید و به آن اعتنا ننماید» پس حتی فراموش کردن وضوء هم باعث بطلان طواف است و از اینجا معلوم می‌شود که طواف مشروط به وضوء است پس در طواف واجب، وضوء واجب می‌باشد.

و اما مستند وجوب وضوء به واسطه نذر و عهد و قسم این است که وفاء به نذر و عهد و قسم بر طبق ادله واجب است و وفای به نذر به معنای عمل به متعلق نذر می‌باشد. متعلق نذر در نذر وضوء و عهد به آن و قسم به آن، انجام وضوء است پس انجام وضوء در این موارد واجب است. ۳ FG

تطبیق

و المستند فی ذلک:

۱- اما وجوب الوضوء للصلاة الواجبة فلاية الوضوء^۱ و ما دلّ من الاحادیث علی أنه: «لا صلوة إلتا بطهور»

و مستند مواردی که بیان شد عبارت است از:

۱- اما وجوب وضوء برای نماز واجب به دلیل آیه وضوء و احادیثی است که دلالت بر این دارد که: «نماز بدون طهارت صحیح نیست».

۲- و اما عدم وجوبه فی المستثنی فلما یأتی عند البحث عنه.

۱. المائدة: ۶.

۲- و اما عدم وجوب وضوء در مستثنی (نماز میت) به خاطر دلیلی است که هنگام بحث از نماز میت خواهد آمد.

۳- و اما وجوبه للأجزاء المنسبیه و صلاة الاحتیاط فلأنهما جزء من الصلاة

۳- و اما وجوب وضوء برای اجزاء فراموش شده نماز و نماز احتیاط به دلیل این است که ایندو جزئی از نماز هستند.

۴- و اما وجوبه للطواف الواجب فلصحيح علی بن جعفر عن أخیه علیه السلام : «... و سألته عن رجل طاف ثم ذکر انه علی غیر وضوء. قال: یقطع طوافه و لا یعتدّ به»^۱

۴- و اما وجوب وضوء برای طواف واجب به خاطر صحیحۀ علی بن جعفر از برادرش علیه السلام است: «... از او سوال کردم در مورد مردی که طواف می کند سپس یادش می آید که وضوء نداشته است. فرمود: طوافش را قطع نماید و به آن اعتنا نکند»

۵- و اما وجوبه فی المورد الأخير فلو وجوب الوفاء بالنذر و أخویه.

۵- و اما وجوب وضوء در مورد آخر (نذر و عهد و قسم) به خاطر وجوب وفای به نذر و دو برادرش (عهد و قسم) است.

SCO۴: ۲۰: ۵۹

برخی از احکام خاص به وضوء

آخرین بحث وضوء احکام خاص به وضوء است. این احکام عبارتند از:

- کسی که حالت سابقۀ عدم طهارت دارد و شک می کند که وضوء گرفته است یا نه، باید بنا را بر عدم طهارت بگذارد و کسی که حالت سابقۀ طهارت دارد و شک در بطلان وضویش می نماید باید بنا را بر طهارت بگذارد.
- کسی که نمازی را بخواند و بعد از نماز در طهارت در حین نماز شک نماید، نمازی که خوانده است صحیح است و باید برای نمازهای بعدی وضوء بگیرد.
- کسی که در اثنای نماز در طهارتش شک نماید، اگر حالت سابقۀ طهارت داشته باشد، نمازش صحیح است ولی اگر حالت سابقۀ طهارت نداشته باشد، نمازش باطل است.
- اگر کسی در مانعیت چیزی یا اصل وجود مانع قبل از وضوء یا در حین وضوء شک نماید، باید یقین یا اطمینان به عدم مانع پیدا کند و اگر شک او بعد از وضویش باشد، بنا را بر صحت وضوء می گذارد.

تطبیق

أحكام خاصة بالوضوء

احکام مخصوص به وضوء

من یتقن الحدث و شک فی الطهارة أو بالعکس بنی علی الحالة السابقة. و من شک فی الطهارة بعد الصلاة بنی علی صحتها و توضاً لما یأتی. و من شک فیها أثناءها و لم یکن محکوماً بالطهارة ظاهراً قطعها و استأنفها بعد الوضوء.

۱. وسائل الشیعه، باب ۱ من ابواب الوضوء، حدیث ۱.

کسی که یقین به حدث داشته باشد و شک در طهارت نماید یا بالعکس (یقین در طهارت و شک در حدث) بنا را بر حالت سابق می‌گذارد. و کسی که بعد از نماز شک در طهارتش نماید بنا را بر صحت نمازش می‌گذارد و برای آنچه می‌آید، وضوء می‌گیرد. و کسی که در اثناء نماز در طهارت شک نماید و محکوم به طهارت ظاهری (استصحابی) نباشد، نماز را قطع می‌نماید و بعد از وضوء گرفتن آن را از سر می‌گیرد.

و من شك فی حاجبیه الموجود أو وجود الحاجب قبل الوضوء أو أثناءه فلا بد له من تحصيل اليقين أو الاطمئنان بعدمه، و لو كان بعده بنى على صحته

و کسی که در مانعیت موجود یا وجود مانع قبل یا در اثناء وضوء شک نماید، باید به تحویل یقین یا اطمینان به عدم مانع پردازد و اگر شک او بعد از وضوء باشد، بنا را بر صحت وضوء می‌گذارد.

Scoo: ۳۱: ۱۱

چکیده

۱. مستند بطلان وضوء به واسطه خروج منی ، صحیحه زراره است و مستند بطلان وضوء به واسطه جماع صحیحه ابی مریم است.
۲. مفهوم صحیحه محمد بن مسلم، این است که رطوبت مشتبه به ادرار قبل از استبراء، در حکم بول بوده و باعث بطلان وضوء است.
۳. وضوء در موارد زیر واجب می‌باشد:
نمازهای واجب، اجزای فراموش شده نماز و نماز احتیاط، طواف واجب، نذر و عهد قسم به وضوء.
۴. وجوب وضوء در نمازهای واجب به دلیل آیه وضوء و روایاتی است که نماز را مشروط به طهارت قرار می‌دهد.
۵. وجوب وضوء در اجزای فراموش شده نماز و نماز احتیاط به دلیل این است که ایندو جزء نماز هستند.
۶. وجوب وضوء برای انجام طواف واجب به دلیل صحیحه علی بن جعفر می‌باشد.
۷. وجوب وضوء در موارد نذر، عهد و قسم به وضوء، به دلیل این است که وفاء به نذر واجب است.
۸. کسی که یقین سابق به حدث دارد و شک لاحق در طهارت، یا یقین سابق به طهارت دارد و شک لاحق در حدث، باید بنا را بر حالت سابقه بگذارد.
۹. کسی که بعد از نماز در طهارتش شک نماید، نمازش صحیح است و باید برای نمازهای بعدی وضوء بگیرد.
۱۰. کسی که در اثناء نماز در طهارتش شک نماید و حالت سابقه طهارت نداشته باشد، نمازش باطل است.
۱۱. کسی که در مانعیت موجود یا در اصل وجود مانع ، قبل از وضوء یا در اثناء آن شک نماید، باید یقین یا اطمینان به عدم مانع پیدا کند و کسی که بعد از وضوء شک نماید، بنا را بر صحت وضوء می‌گذارد.